

**Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích**  
**Teologická fakulta**  
**Katedra etiky, psychologie a charitativní práce**

## **Bakalářská práce**

# **Komparace významu manželství a nesezdaného soužití z historického a soudobého hlediska**

**Vedoucí práce: doc. Jindřich Šrajer, Dr. theol.**

**Autor práce: Monika Doležalová**

**Studijní obor: Sociální a charitativní práce**

**Forma studia: prezenční**

**Ročník: 3.**

**2014**

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikované práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum:

27. března 2014

Podpis studenta

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. Jindřichu Šrajerovi, Dr. theol. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

## OBSAH

Úvod.....	5
<b>1. Transformace rodiny a manželství.....</b>	<b>8</b>
1.1 Utváření manželství.....	8
1.2 Změny rodinného chování s koncem 2. tisíciletí.....	9
1.3 Teorie vysvětlující pokles sňatečnosti.....	10
1.4 Historická nesezdaná soužití.....	12
<b>2. Novodobá nesezdaná soužití.....</b>	<b>14</b>
2.1 Nesezdaná soužití v Evropě.....	14
2.2 Nesezdaná soužití v USA.....	15
<b>3. Rodinná situace v České republice.....</b>	<b>17</b>
3.1 Manželství a nesezdaná soužití před rokem 1989.....	17
3.2 Nové možnosti a změny rodinného chování po roce 1989.....	18
3.2.1 Pokles sňatečnosti a nárůst rozvodovosti.....	19
3.2.2 Razantní nárůst nesezdaných soužití.....	21
3.2.2.1 Důvody vedoucí k volbě nesezdaného soužití.....	23
3.2.2.2 Typologie nesezdaných soužití.....	24
<b>4. Postoj státu k institutu manželství a nesezdaného soužití v ČR .....</b>	<b>26</b>
4.1 Legislativní zakotvení institutu manželství a nesezdaného soužití.....	26
4.4.1 Manželské majetkové právo.....	26
4.4.2 Dědění .....	27
4.4.3 Vyživovací povinnost manželů.....	28
4.4.4 Právní vztahy mezi rodiči a dětmi.....	29
4.2 Rodinná politika.....	29
4.2.1 Přímá pomoc rodinám.....	30
4.2.2. Nepřímá pomoc rodinám.....	30
<b>5 Manželství a nesezdaná soužití z pohledu psychologie a katolické církve...32</b>	
5.1 Pohled psychologie na manželství a nesezdaná soužití.....	32
5.2 Pohled církve na manželství a nesezdaná soužití.....	33
<b>Závěr.....</b>	<b>36</b>
<b>Seznam použitých zdrojů.....</b>	<b>39</b>
<b>Seznam použitých zkratk.....</b>	<b>41</b>
<b>Abstrakt.....</b>	<b>42</b>
<b>Abstrakt v anglickém jazyce.....</b>	<b>42</b>

## Úvod

Manželství se jako tradiční institut vytvořilo přibližně ve stejné době, kdy se u člověka vyvinulo monogamní chování. Přestože v živočišné říši existuje méně než pět procent živočichů, u kterých je pozorováno monogamní chování, u člověka se z mnoha více či méně vědecky objasněných důvodů monogamní chování stalo společenským standardem. V průběhu vývoje lidské společnosti a zejména s narůstajícím vlivem náboženství došlo k vzniku manželství jako institucionálního potvrzení svazku mezi mužem a ženou. S argumentem, že nejlepší vývin budoucích generací zajistí stabilní rodinné prostředí, prohlašovala církev vztah mezi mužem a ženou za „Bohem zpečetěný“ a jako takový za nerozlučitelný. Takto spojení manželé měli společně vlastnit majetek, vychovávat děti a vzájemně pečovat o rodinu. Nebyla to jen církev, kdo upozorňoval na skutečnost, že manželský institut je nejvhodnějším nástrojem pro zplození a výchovu potomstva. S vývojem empirických společenských věd, jakož jsou psychologie, sociologie či antropologie, se rozvíjelo i vědecké bádání o samotném člověku, jeho chování a veškerými jevy s ním spojenými.

Tradiční model rodiny prodělal v posledních desetiletích minulého století více změn, než kolik jich prodělal během celého svého vývoje. V odborných publikacích se hovoří o druhém demografickém přechodu, který se v severních a západních zemích Evropy uskutečnil v průběhu sedmdesátých let. V zemích, kde v té době vládli komunisté, nastal přechod až s jejich pádem, jako tomu bylo například v České republice. Ze statistických údajů je patrný náhlý pokles sňatečnosti, úpadek porodnosti a naopak razantní nárůst počtu rozvedených manželství. Novým hojně rozšířeným jevem se stalo i nesezdané soužití.

Tyto nápadné změny rodinného chování, byly jedním z důvodů, které mě vedly k myšlence zvolit si za téma své práce: *„Komparace manželství a nesezdaného soužití z historického a soudobého hlediska“*. Dalším důvodem byla zajímavost a aktuálnost zvoleného tématu a prohloubení mých znalostí ohledně manželství v předmětu etika manželství, který jsem absolvovala v rámci studia. Posledním důvodem byla má praxe na OSPODu ve Strakoncích, kde jsem se poprvé ve svém životě setkala v hojně míře s rozvedenými rodiči a s mladými nesezdanými páry, které nevede k uzavření manželství ani fakt, že již společně vychovávají vlastní děti. V mé rodině ani

v nejbližším okruhu mých přátel nic podobného neznám. Všichni vyrůstali v úplné rodině, kde byli rodiče svoji a svoji jsou i dnes, když děti vyrostly. Ty z nich, jež mají dnes už vlastní rodinu, zastávají stejné rodinné hodnoty, jako kdysi jejich rodiče. Sama jsem toho názoru, že základ pro novou ucelenou rodinu tvoří manželský pár.

Ve své bakalářské práci bych chtěla analyzovat z historického i soudobého hlediska jak institut manželství, tak institut nesezdaných soužití. Ráda bych oba instituty nejdříve popsal obecněji. Pomocí vědeckých teorií bych chtěla úvodem popsat, jak a za jakým účelem vznikal manželský institut. Jakou mělo manželství formu a jak se v průběhu tisíciletí měnilo. Zároveň bych chtěla poukázat na státy, ve kterých se jako v prvních objevovalo nesezdané soužití a ve kterých dochází nejčastěji k nesezdaným soužitím i dnes. Mám v úmyslu pomocí vědeckých argumentů a teorií objasnit stěžejní důvody recentního poklesu sňatečnosti a nárůstu oblíbenosti nesezdaných soužití v dnešní době. Dále chci objasnit, zda jsou nesezdaná soužití jen a pouze fenoménem dvacátého a jednadvacátého století nebo zda se objevovala již v historii.

Stěžejní část mé bakalářské práce bude věnovaná proměnám rodinného chování v České republice. Pomocí statistických dat bych chtěla nejdříve čtenáře seznámit s rodinným chováním občanů před rokem 1989 a následnou změnou chování s novým politickým režimem. Pomocí odborných teorií bych chtěla odůvodnit příčiny poklesu sňatečnosti a porodnosti, stoupajícího počtu rozvodů, nesezdaných soužití a mimomanželské porodnosti. Psychologickými zjištěními bych chtěla poukázat na význam manželské instituce nejen pro výchovu dětí, ale i pro samotný pár. Z dat ze sociologických šetření mám v úmyslu zjistit, zda je u nás nesezdané soužití běžné v každém věku člověka nebo se jedná spíše o alternativní formu soužití pro mladé generace. Rovněž se ve své práci pokusím prezentovat legislativní zakotvení manželství a nesezdaného soužití. Posléze bych chtěla popsat možné výhody či nevýhody těchto institucí z hlediska práva a rodinné sociální politiky.

Cílem mé bakalářské práce bude zjistit veškeré příčiny, které mohly způsobit změnu rodinného chování, projevující se úpadkem počtu uzavřených manželství a narůstající oblíbeností nesezdaných soužití. Zároveň bude cílem najít odpověď na to, proč tomu nebylo stejně v České republice za vlády komunistů. Proč se u nás tzv. „druhý demografický přechod“ zpozdil zhruba o třicet let a počet sňatků se snižoval až po roce 1989, přičemž v současné době stále neroste. V neposlední řadě bych chtěla poukázat na

to, proč psychologie a křesťanská etika stále podtrhují význam institutu manželství a naopak kritizují volné formy soužití.

První kapitolu věnuji utváření manželského institutu, jeho transformaci v průběhu tisíciletí, teoriím vysvětlujícím úpadek sňatečnosti a historickým kořenům nesezdaného soužití. Druhá kapitola čtenáře seznámí s novodobou formou nesezdaného soužití. Odpoví na otázky, v jakém státu se těšilo největší oblibě, kde je častou formou soužití dnes a kde naopak není. Třetí kapitola bude věnovaná České republice. První část kapitoly bude pojednávat o rodinném chování před rokem 1989. Ve zbylé části kapitoly budou detailněji rozebrány změny rodinného chování po pádu komunismu. Ve čtvrté kapitole poukážu na postavení státu vůči jednotlivým formám soužití, jak z hlediska legislativy tak rodinné politiky. Poslední kapitola zhodnotí manželství a nesezdané soužití z pohledu církve, etiky a psychologie.

Vycházet budu především z odborných sociologických a psychologických publikací zaměřených na rodinu a manželství. Používám publikace od Dany Hamplové, Iva Možného nebo Tomáše Katrňáka. Převážnou část, kterou budou tvořit statistiky, budu čerpat ze zveřejněných dat Českého statistického úřadu.

# 1 Transformace rodiny a manželství

S ohledem na téma práce je nutné se nejdříve věnovat samotnému institutu manželství. Seznámit se s jeho první podobou, průběžným utvářením v řadě několika tisíci let až po jeho úpadek ve dvacátém století, zjistit možné příčiny poklesu počtu uzavřených manželství a poukázat na možnou existenci i jiných forem soužití.

## 1.1 Utváření manželství

Manželství je instituce, která již několik desítek století vnáší, navzdory moderním trendům ve vývoji lidské společnosti, do života člověka systémem a řád. Kultura, která je v našich končinách prochnutá křesťanskou tradicí, vždy považovala za společensky přijatelnou pouze jedinou společnou cestu životem muže a ženy, a to cestu zpečetěnou manželským slibem. Nehledě na rozdílnou životní úroveň, na státní zřízení či na společenské trendy, bylo v 19. stejně jako v 16. nebo ve 13. století považováno za vhodné, aby se dva lidé, kteří spolu měli strávit celý život, v určitém věku vzali, počali v manželství potomka a se svým životním partnerem sdíleli dobré i zlé dokud je smrt nerozdělila.

Rodina přinášela člověku výhody, byla místem, kde člověk utvářel svou osobnost, vychovával děti, učil je hodnotám a předával jim životní zkušenosti<sup>1</sup>. Již v mladším paleolitu se začali lidé na základě společného původu stmelovat a vytvářet rody, uvnitř kterých existovala výhodná dělba práce. Zatímco muži vyráželi na lov, ženy udržovaly oheň a staraly se o děti. V rámci rodu se za sexuálním účelem utvářely ještě menší skupiny, které jsou dnes považovány za první formu manželství. Byly endogamní a promiskuitního rázu, označované jako skupinové manželství. Až s příchodem mezolitu se změnila forma manželství na exogamní, které později vyústilo v manželství párové.<sup>2</sup>

Během tisíciletí prošla rodina a manželství řadou změn. Ve starověkém Řecku byly opět vykonávány příbuzenské sňatky. Pro dcery, jež měly dědit po svých rodičích, byl endogamní sňatek dokonce předepsán. Motivem bylo udržení majetku v jedné

---

<sup>1</sup> Srov. KATRŇÁK, T; LECHNEROVÁ, Z.; PAKOSTA, P. et al. *Na prahu dospělosti*, s. 21.

<sup>2</sup> Srov. KLABOUCH, J. *Manželství a rodina v minulosti*, s. 13-14.

<sup>2</sup> Srov. KLABOUCH, J. *Manželství a rodina v minulosti*, s. 13-14.



rodině. Stejně tomu bylo i ve starověkém Izraeli. V Římě byly příbuzenské sňatky rovněž legální, ale nebyly preferované. Římská manželství byla zakládána na lásce. O dalších tisíc let později můžeme nalézt v muslimských zemích preferenční sňatek dcery s otcovým bratrem. S příchodem křesťanství byly příbuzenské sňatky zakázány.<sup>3</sup>

Rodina se v historii formovala podle společenských a hospodářských poměrů, měnily se její funkce a vznikaly zákony vylučující uzavření manželství.<sup>4</sup> Zásadní rysy, které rodina získala v průběhu řady let, jako je například struktura nebo pevné vazby mezi generacemi, po celou dobu přetrvaly.<sup>5</sup>

## 1.2 Změny rodinného chování na konci 2. tisíciletí

Minulé století s sebou však přineslo mnoho zásadních změn v oblasti lidského života. Dověšení průmyslové revoluce, industrializace, nové vědecké objevy, masové vzdělání, převzetí odpovědnosti státu za některé rodinné funkce (péče o nemocné a staré) či vnitrostátní migrace z vesnic do měst, měly nepochybně vliv na razantní změnu manželství i rodinného života<sup>6</sup>. V průběhu druhé poloviny 20. století tak došlo v západních zemích ke změnám chápání manželství, jako jediného možného soužití muže a ženy a k transformaci reprodukčního chování.

V západní a severní Evropě se začala od sedmdesátých let pozvolna snižovat porodnost. Kdysi průměrná hodnota 2,5 dětí připadající na jednu ženu klesla na pouhých 1,5 dítěte a nebyla to zdaleka definitivní hodnota. V osmdesátých letech se rodilo ještě o něco méně dětí, což zapříčinilo pokles průměrné hodnoty pod dosavadní hranici 1,5 dítěte. Zároveň se v té době snížila sňatečnost a naopak stoupal počet rozvedených manželství.<sup>7</sup> Jako alternativní forma soužití muže a ženy, se ve skandinávských státech (Norsku, Finsku a Švédsku) začala objevovat nesezdaná soužití, která se postupem času rozšířila i do ostatních států.

Normy a tradiční model rodinného cyklu, který původně odstartoval sňatek, po němž přišlo soužití ve společné domácnosti a pořízení potomka, již ztratily svou

---

<sup>3</sup> Srov. GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*, s. 34–35.

<sup>4</sup> Srov. KLABOUCH, J. *Manželství a rodiny v minulosti*, s. 9.

<sup>5</sup> Srov. GOODY, J. *Proměny rodiny v evropských zemích*, s. 11.

<sup>6</sup> Srov. KATRŇÁK, T.; LECHNEROVÁ, Z.; PAKOSTA, P. et al. *Na prahu dospělosti*, s. 21.

<sup>7</sup> Srov. MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*, s. 57.

závaznost. Mnoho párů začalo volit jiný sled událostí, oddalovat sňatek nebo do manželství dokonce vůbec nevstupovat<sup>8</sup>. Veškeré tyto změny z dříve standardních vzorců rodinného chování vzbuzovaly nemalý zájem nejen v běžném životě člověka, ale i u řad vědců a odborníků zabývajících se rodinou. Nemalé množství sociologů zkoumalo příčiny těchto demografických změn chování. Výsledkem jejich bádání byl vznik několika teorií vysvětlujících pokles sňatečnosti.

### 1.3 Teorie vysvětlující pokles sňatečnosti

Jednou z velmi významných teorií je teorie racionální volby. Teorie má různé názorové proudy, které jsou podrobněji rozebrány níže. V rámci teorie racionální volby zkoumali sociologové, jaký vliv mají změny v ekonomice a změny na poli pracovního trhu na rodinné chování jednotlivců. Teorie předpokládá, že člověk jedná převážně racionálně. Když má možnost vybrat si z více variant, bude volit takovou, která mu přinese maximální užitek a minimalizuje jeho ztráty. Již při rozhodování, kterou variantu zvolí, uvažuje nad všemi možnými důsledky, které by mohlo posléze přinést samotné jednání<sup>9</sup>.

Zastáncem teorie racionální volby byl americký ekonom a držitel Nobelovy ceny za ekonomii Gary S. Becker, který aplikoval původní ekonomickou teorii na širší oblast lidského jednání i mimo tržní systém. Provedl analýzu funkcí rodiny a své získané poznatky shrnul v roce 1981 v knize s názvem Pojednání o rodině. Becker se domníval, že nejvýznamnějším důvodem, proč lidé zakládají rodinu, je plození dětí. Za účelem dosažení tohoto cíle je pro rodinu výhodná dělba práce mezi mužem a ženou. Předpokládal, že pokud žena zůstane doma s dětmi, bude se starat o domácnost a muž bude aktivní na trhu práce, vzroste tak celkový produkt domácnosti, než kdyby se oba rovnoměrně starali o domácnost a chodili do práce. Dva potencionální partnery přirovnával k obchodním partnerům, kteří na sňatkovém trhu nabízejí své kvality; například mladá žena, která umí vařit, práť a je starostlivá očekává nalezení komplementárního partnera, který bude výdělečně činný a bude moci zabezpečit rodinu. Oba partneři tak získají něco, čeho se jim samotným nedostávalo. S vyšší vzdělaností žen a jejich nástupem do pracovního procesu se Becker domnívá, že mají ženy na

---

<sup>8</sup> Srov. HAMPLOVÁ, D.; PIKÁLKOVÁ, S.; RYCHTAŘÍKOVÁ, J. *České ženy*, 2 kap. Vstup do manželství... s. 11.

<sup>9</sup> Srov. TAMTÉŽ s. 11-12.

sňatkovém trhu podobnou nabídku jako muži, což zapříčiňuje pokles výhodnosti manželství.<sup>10</sup>

Beckerovy analýzy a úvahy byly často kontroverzní, proto se na počátku svého zkoumání setkal i se zápornými ohlasy a nedůvěrou. Nejznámější odpůrkyní jeho teorií byla americká socioložka a průkopnice několika výzkumů v oblasti vlivu vzrůstu počtu zaměstnaných žen na proměny manželství, Valeria Oppenheimer<sup>11</sup>. Nedostatek v Beckerově teorii spatřovala v tom, že vysvětluje chování pouze těch, kteří neplánují manželství nikdy uzavřít, ale již nevysvětluje časté odkládání sňatků.<sup>12</sup>

Oppenheimer se na celou situaci dívala komplexněji. Podle ní nárůst pracovní aktivity žen, jejich tendence zůstat v zaměstnání po celou dobu produktivního věku a budovat si kariéru, zapříčinil na trhu práce nejistou pozici pro mladé muže. Jako potencionální živitelé rodiny ztratili mladší muži status vhodných partnerů pro uzavření manželství. Výhodu měli starší muži, kteří již mohli svým budoucím partnerkám nabídnout lepší ekonomické zajištění. Další strana věci je, že mnoho vzdělaných žen chtělo nejprve dosáhnout profesního úspěchu. Z tohoto důvodu by pro ně rodina znamenala brzdu v kariérním postupu. V případě, že se ženy přece jen rozhodly pořídit si rodinu v mladším věku, trvaly na možnosti skloubit budování kariéry a rodiny zároveň. Proces hledání vhodného partnera se tak stal složitějším, časově náročnějším a proto se i oddaloval vstup do manželství.<sup>13</sup>

Rostoucí nejistota ekonomických rolí s sebou nově přinesla rozkvět fenoménu nesezdaného soužití, jenž byl podle Oppenheimer odpovědí mladých lidí na nelehkou situaci. Tato forma soužití párům umožňovala společný život v jedné domácnosti, lépe se navzájem poznat a zjistit o partnerovi dostatek informací, které mohly vést k rozhodnutí buďto vstoupit do manželství nebo ze vztahu odejít a hledat vhodnějšího partnera.<sup>14</sup>

---

<sup>10</sup> Srov. HAMPLOVÁ, D. *Vstup do manželství a nesezdaného soužití „...“*, s. 13.

<sup>11</sup> Srov. NELSON, V, *Victoria Oppenheimer, 1932-2009: UCLA sociologist*, [online], dostupné na [www: <http://articles.chicagotribune.com/2009-11-19/news/0911180873\\_1\\_marriage-studymates>](http://articles.chicagotribune.com/2009-11-19/news/0911180873_1_marriage-studymates)

<sup>12</sup> Srov. HAMPLOVÁ, D.; PIKÁLKOVÁ, S.; RYCHTAŘÍKOVÁ, J. *České ženy*, 2. kap. Vstup do manželství „...“ s. 14.

<sup>13</sup> Srov. UCLA, *Victoria oppenheimer: 77, UCLA sociologist studeed tender, work, marriage*, [online], dostupné na [www: <http://newsroom.ucla.edu/portal/ucla/she-looked-at-the-effects-of-u-112276.aspx>](http://newsroom.ucla.edu/portal/ucla/she-looked-at-the-effects-of-u-112276.aspx)

<sup>14</sup> Srov. HAMPLOVÁ, D.; PIKÁLKOVÁ, S.; RYCHTAŘÍKOVÁ, J. *České ženy* s. 14.

## 1.4 Historická nesezdaná soužití

I když se o nesezdaném soužití mluví převážně jako o zcela moderní formě soužití mileneckého páru, kořeny tohoto soužití sahají daleko do minulosti. Formy volnějších soužití, než jaké představuje manželství, existovaly již u starověkých národů. Svou pozornost jim věnoval například belgický spisovatel a historik Jean Claude Bologne. Ve své knize Svatby popisoval například germánské „milenecké manželství“ nazývané Friedelehe.<sup>15</sup>

Rovněž v antickém Římě existovaly vedle manželství ještě volnější formy soužití. Prvním byl konkubinát, který Římané označovali jako *lidinis causa, non liberorum quaesundorum, neboli spojení za účelem chůvy a ne plození dětí*. V takovém svazku často žili vlivní muži s ženami nízkého původu, buďto herečkami nebo prostitutkami, protože zákon jim nedovoloval ženit se s ženami nízkého původu. Druhou formou soužití bylo contubernium, faktický vztah založen na souhlasu majitele otroka. Často nesprávně označováno jako „otrocké manželství“ ale správně *je to nejen soužití otroka s otrokyní anebo otrokyně s otrokem, ale také soužití svobodného partnera s nesvobodným*.<sup>16</sup> Je tedy patrné, že sami lidé chtěli s největší pravděpodobností v manželství žít, ale díky stanoveným zákonům to nebylo všem umožněno.

Když se podíváme zhruba o dva tisíce let dále, zjistíme, že v rakouském císařství tomu bylo obdobně. Všeobecný občanský zákoník z roku 1811 (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, též ABGB), který upravoval materii manželského práva v ust. §§ 44 až 136, povoloval manželství jen osobám, kterým nebránila ve sňatku žádná zákonná překážka. Tyto překážky, neboli impedimenta, byly v zákoně přesně stanoveny. Jako příklad lze uvést, že manželství nemohli ze zákona uzavřít osoby odsouzené k těžkému trestu, osoby v příbuzenském vztahu, řeholníci a osoby s odlišným náboženským vyznáním. Do roku 1867 byl pro každý sňatek požadován politický konsens, který dokazoval schopnost člověka uživit svou potencionální rodinu.<sup>17</sup> Až s koncem rakouského císařství a vznikem Československa u nás vznikl

<sup>15</sup> Srov. VÍTEČKOVÁ, M.; JÍLKOVÁ, L. Nesezdané soužití – otázka pojmenování, *Lidé města*, s. 74.

<sup>16</sup> Srov. KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. et al. *Římské právo*, oddíl III. rodinné právo, s. 135.

<sup>17</sup> Srov. MALÝ, K. *Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945*, s. 291.

nový zákon č. 320/1919 Sb., který odstranil některé překážky znemožňující vstup do manželství<sup>18</sup>.

---

<sup>18</sup> Srov. TAMTÉŽ, s. 441- 442.

## 2 Novodobá nesezdaná soužití

Ve druhé kapitole půjde o seznámení se s novodobou formou nesezdaného soužití. Především s jeho markantním rozvojem v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století. Zároveň také poukážu na několik vybraných států Evropy, kde je dnes nesezdané soužití legislativně zakotveno v zákonech a často je posuzováno jako rodinný stav jedince.

### 2.1 Nesezdaná soužití v Evropě

Na rozdíl od minulosti jsou dnes nesezdaná soužití zakládána pouze na svobodné vůli obou partnerů. Demograficky nejrozšířenější jsou na Skandinávském poloostrově, kde se jako první po druhé světové válce stala velice oblíbenou formou soužití muže a ženy.<sup>19</sup>

**Švédové** používají pro nesezdané soužití termín „Sambo“, což je zkratka pro „sammanboende“, a v překladu znamená „žít společně“. Sambo je pojmenování pro *dvě svobodné osoby žijící společně manželským způsobem života jako pár ve společné domácnosti, aniž by byli oddáni*. Tento způsob života je upraven v zákoně s názvem Sambolagen, který se zabývá například poměry partnerů při rozluce, ale nepamatuje již na partnera při dědění. Sambo je považováno za rodinný stav. Z tohoto důvodu můžeme ve veřejných formulářích, v částech zabývajících se rodinným stavem, najít vedle kolonek svobodný a ženatý též kolonku sambo.<sup>20</sup>

Nemálo evropských států uznává kohabitaci, jako stav rovnocenný k manželství a některé jej upravují v zákonech. V Nizozemsku existuje registrované partnerství jako forma soužití dvou svobodných lidí, pro kterou platí většina ustanovení týkajících se manželství obsažená v nizozemském občanském zákoníku. Zásadním právním rozdílem mezi manželstvím a partnerstvím je, že v partnerství není automaticky zapsán jako otec narozeného dítěte matčin partner.

Naproti tomu na **Islandu** od roku 1921, kdy bylo zákonem soužití uznáno, domněnka otcovství partnerům matky svědčí. Islandské zákony striktně rozlišují mezi

<sup>19</sup> Srov. VÍTEČKOVÁ, M., JÍLKOVÁ, L. Nesezdaná soužití – otázka pojmenování. *Lidé města*, s. 13

<sup>20</sup> Srov. HÖGMAN, H. *Sambo – Sammanboende (cohabitation), Schweden* [online] dostupné na <<http://www.algonet.se/~hogman/cohabitation.htm>>

manželstvím a soužitím dvou osob. Například při úmrtí partnera, se druhý nestává ze zákona dědicem, jako je tomu v manželském svazku.

Ve **Francii** je od roku 1999 soužití považováno jako *instituce vzniklá uzavřením smlouvy mezi dvěma dospělými osobami opačného nebo stejného pohlaví, rozhodnutými žít společně*. Na základě smlouvy jsou vázáni stejně přispívat na chod domácnosti a jsou odpovědní vyrovnat za partnera dluh, který jeden z nich má vůči třetí osobě.

V **Lucembursku** je dokonce od roku 2004 zákon o právních účincích některých partnerství. V zákoně je definováno jako *společenství dvou osob opačného nebo stejného pohlaví, kteří žijí společně a učinili prohlášení*. Podle článku 1123 a 1124 lucemburského občanského zákoníku musí partneři uzavřít smlouvu, která může být na rozdíl od manželství, podaná písemně. Partneři musí rovněž uvést společnou adresu bydliště, aby mohlo být ověřeno prohlášení.<sup>21</sup>

Skutečnost, že se více jak 50 % dětí ve Švédsku, Norsku a Dánsku narodí nemanželským párům, vypovídá o četné oblíbě tohoto způsobu soužití i dnes.<sup>22</sup> Nejméně je v Evropě kohabitace rozšířená v jižních státech (Itálii, Španělsku a Řecku). Relativně malé procento těchto soužití souvisí s tamější sekularizací, která není tak markantní jako v jiných státech.<sup>23</sup> V Řecku byl v roce 2009 přijat zákon upravující nesezdané soužití. Pár, který nechce uzavřít sňatek, může před notářem uzavřít smlouvu o registrovaném partnerství. Ovšem Řekové jsou ortodoxní a i po přijetí tohoto zákona, razantně vstupují spíše do manželského svazku.

## 2.2 Nesezdaná soužití v USA

V této souvislosti však nutno podotknout, že ne všude byla oblíbenost nesezdaných soužití akceptována a podporována tak jako ve skandinávských zemích. V některých státech USA nebylo na nesezdaná soužití, označovaná za „common law couples“, nahlíženo pozitivně. Soužití dvou lidí mohla být určitým způsobem sankciována. Například žena ze Severní Karolíny musela přistoupit na sňatek, pokud si

---

<sup>21</sup> Srov. COUNCIL OF EUROPE, *Social Policy and family law: marriage, divorce and parenthood*, [online] dostupné na:

<[http://www.coe.int/t/dg3/familypolicy/Source/4\\_1\\_ii%20Legislation%20on%20cohabitation.pdf](http://www.coe.int/t/dg3/familypolicy/Source/4_1_ii%20Legislation%20on%20cohabitation.pdf)>

<sup>22</sup> Srov. HÖHMAN, H. *Sambo – Sammanboende (cohabitation), Schweden*, [online] dostupné na [www:](http://www.algonet.se/~hogman/cohabitation.htm)

<<http://www.algonet.se/~hogman/cohabitation.htm>>

<sup>23</sup> Srov. RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou*, s. 194-195.

chtěla udržet svou práci a odsouzený muž ze Západní Virginie dostal další tři měsíce ve vězení jen za to, že chtěl po vykonání trestu žít se svou přítelkyní.

Podle Elizabeth Pleck byly v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století spolužijící páry diskriminovány v oblasti bydlení, v zaměstnání nebo státní podpory v podobě dávek. Nesezdané páry, které odmítly sňatek, navíc mohly dostat pokuty nebo penále.<sup>24</sup> V současné době je v určitých oblastech USA ohledně nesezdaných párů žijících spolu daný počet let uplatňovaná takzvaná fikce uzavření manželství. To v praxi znamená, že tyto páry se stanou manželi, aniž by si navzájem řekly své ano.<sup>25</sup> Je tedy patrné, že se úřady některých států snaží, aby páry svůj vztah legitimizovali v manželství.

---

<sup>24</sup> Srov. MARTIN, N. *Practise of living together without marriage has long, komplex history*, [online] dostupné na [www: < http://gender.stanford.edu/news/2013/practice-living-together-without-marriage-has-long-complex-history>](http://gender.stanford.edu/news/2013/practice-living-together-without-marriage-has-long-complex-history).

<sup>25</sup> Srov. HÖHMAN, H. *Sambo – Sammanboende (cohabitation), Schweden*, [online] dostupné na [www: <http://www.algonet.se/~hogman/cohabitation.htm>](http://www.algonet.se/~hogman/cohabitation.htm).



### 3 Rodinná situace v České republice

V následující kapitole se zaměříme na rodinnou situaci v České republice. Nejprve se budeme věnovat rodinnému chování lidí před rokem 1989 a posléze změnám rodinného chování vzniklé po pádu komunismu.

#### 3.1 Manželství a nesezdané soužití v ČR před rokem 1989

Na rozdíl od severských a západních zemí se v Československé socialistické republice, díky zavedení vládních pozitivních opatření, během sedmdesátých let dvacátého století zvyšoval počet sňatků a porodnosti. Charakteristické pro tehdejší dobu byly sňatky uzavírané ve velmi nízkém věku, náctileté nevěsty tehdy nebyly ničím ojedinělým. Devět dětí z deseti, přicházelo na svět manželskému páru a jedna polovina prvorozených dětí se rodila přibližně osm měsíců po svatbě rodičů. Očekávání potomka zpravidla vedlo ke sňatku.<sup>26</sup> Zakládání rodin v nízkém věku silně souviselo se sociálními normami tehdejší společnosti a silnou prorodinnou politikou.

Rodinná politika sedmdesátých let minulého století byla koncipovaná jako pronatalitní. Stát, pod vidinou budoucích pracovních sil, usiloval o vysokou porodnost a více dětným rodinám sliboval větší pomoc. Přídavky na děti byly vypočítávány podle počtu dětí v rodině, s větším počtem dětí měla rodina nárok na vyšší přídavky. Stejně tak byla nastavena daňová politika. Otec, který prokázal vyživovací povinnost ke třem a více dětem, měl ze zákona nárok na snížení daně o 30 %. Naopak muži, kteří neměli žádnou vyživovací povinnost, museli platit vyšší daň.<sup>27</sup>

Podle zákona č. 88/1968 Sb. byla zvýšená délka mateřské dovolené na 28 týdnů. Mezi opatření vlády patřila i obnova výstavby bytů.<sup>28</sup> 1. dubna roku 1973 nabyl účinnosti zákon o poskytování půjček se státním příspěvkem mladým manželům. Manželé, kteří nedovršili více jak třicet let a splňovali podmínky určené zákonem, mohli zažádat u České národní spořitelny o půjčku na byt nebo na vybavení domácnosti. Nejvyšší možná půjčka byla zákonem omezena na částku 30 000 Kčs. Splatnost půjček byla stanovena na deset let. Díky možnosti, že s každým narozeným

---

<sup>26</sup> Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*, s. 257.

<sup>27</sup> Srov. HÖHNE, S. *Podpora rodin s dětmi a vliv peněžních transferů na formu rodinného soužití*, s. 9.

<sup>28</sup> Srov. ZÁKON č. 88/1968 Sb. o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o poskytování příspěvků na děti z nemocenského pojištění.

dítětem mohli rodiče požádat o odložení splátky na jeden rok, mohla být doba splatnosti i delší. Stát také garantoval s narozením každého potomka příspěvek, který u prvorozeného dítěte činil 2000 Kč a u druhého a dalšího potomka se rovnal částce 4000 Kč.<sup>29</sup>

Nesezdaná soužití se v té době v masivní míře vůbec neobjevovala. Když se našel někdo, kdo měl zkušenost s touto formou soužití, byli to většinou snoubenci, kteří spolu žili chvíli před svatbou. První výzkum týkající se právě nesezdaných soužití u nás byl v období od června roku 1985 do května následujícího roku. Respondenti výzkumu byli snoubenci z Brna, kteří byli dotazováni, zda spolu žili a hospodařili již před svatbou. Z 1562 párů, které odpověděli, uvedlo 712 párů, že před svatbou nějakou dobu žili společně v jedné domácnosti. Procentuelně je to 44 % z dotazovaných párů, což je téměř polovina. Dalších 462 uvedlo, že spolu bydleli buď o víkendech, nebo alespoň když se naskytla příležitost. Zbylých 112 párů uvedlo, že s bydlením před svatbou žádnou zkušenost nemá. Páry vstupující do prvního manželství uvedli v 30,7 % zkušenost s bydlením před svatbou. Průměrně snoubenecké soužití trvalo 12,3 měsíce. Respondenti, kteří uzavřeli sňatek již v minulosti, uvedli v 71,8 % společné hospodaření před svatbou, převážně se jednalo v průměru o 12 měsíců delší soužití, než bylo zjištěno u snoubenců uzavírající první manželství.<sup>30</sup>

### **3. 2 Nové možnosti a změny rodinného chování po roce 1989**

17. listopad roku 1989 nepřinesl jen politický převrat, ale také revoluci v profesních a osobních sférách lidského života. Pád komunistického režimu a nastolení demokratického systému znamenal nové možnosti na trhu práce, schopní lidé se ujali příležitosti a začali soukromě podnikat. Díky otevření státních hranic a možné globalizaci, k nám bylo dováženo zboží (od potravin až po elektroniku) ze všech koutů světa a vznikaly nové služby pro veřejnost, například cestovní kanceláře. Lidem se otevřela možnost cestovat po celém světě a s pozdějším zapojením České republiky do mezinárodních institucí EU, mohli snadněji legálně vycestovat za prací nebo v cizím státě déle pobývat.<sup>31</sup>

---

<sup>29</sup> Srov. Zákon č. 14/ 1973 Sb. o poskytování půjček se státním příspěvkem mladým manželům.

<sup>30</sup> Srov. MOŽNÝ, I. *K některým novým jevům kulturně legitimních vzorců rodinných startů*, 120-122.

<sup>31</sup> Srov. PAŘÍZKOVÁ, A. 6. kap. Partnerství v kontextu s biografickou migrací in HAMPLOVÁ, D. et al. *České ženy*, s. 129.

### 3.2.1 Pokles sňatečnosti a nárůst rozvodovosti

Zmíněné možnosti, jsou jen jedny z mála faktorů, které ovlivnily změnu rodinného chování. Především mladí lidé, kteří najednou měli “svůj život pouze ve svých rukou“ a mohli svobodně rozhodovat o své životní trajektorii, preferovali odsun vstupu do manželství. Dříve převažující sňatky uzavírané do 25 let, během prvního desetiletí po revoluci klesly na polovinu. V 80 letech se do 25 let oženilo 63 % mužů a vdalo 84 % žen, kdežto v 90. letech vstupovalo do manželství před 25 rokem jen 21 % mužů a 38 % žen. Kdysi časté svatby náctiletých téměř vymizely a naopak se od devadesátých let až do současnosti stále zvyšuje věk snoubenců při uzavření prvního manželství.<sup>32</sup> Dva roky po pádu komunismu se muži poprvé ženili průměrně ve 24,8 letech a ženy vdávali ve 22,6 letech. O deset let později vzrostl průměrný věk snoubenců uzavírajících první manželství u žen na 27,3 a mužů na 29,7. V roce 2012 se dokonce věk ženichů vstupujících do prvního manželství vyšplhal až na 32,3 a u žen na 29,6.<sup>33</sup>

Malé procento manželství uzavřených v nízkém věku jistě souvisí s tendencí oddalovat založení vlastní domácnosti. V současné době zůstává totiž nemalý počet mladých lidí v domácnosti svých rodičů déle, než tomu bylo dříve. Jedná se především o studenty vysokých škol, kteří prodlužují studium a přechod ze školy do výdělečného procesu. Svou vlastní domácnost zpravidla budují až s jistotou pravidelné měsíční výplaty. Z výzkumu provedeného u studentů středních škol, je zjevný rozdíl mezi představami respondentů učňovských oborů a gymnazistů. Studenti gymnázií předpokládají v budoucnu studium na vysoké škole, díky kterému uvažují o setrvání u rodičů přibližně do 25 let, kdežto žáci středních odborných učilišť si přejí osamostatnit se o něco dříve.<sup>34</sup>

S trendem odkládat uzavření manželství do vyššího věku, klesala v první polovině devadesátých let 20. století porodnost. Pořít si dnes dítě není po ekonomické stránce výhodné. Výchova dítěte je spojená s vysokými finančními výdaji rodičů. Účinná antikoncepce ženám a mužům umožnila rozhodovat se, kdy budou dítě mít.<sup>35</sup>

---

<sup>32</sup> Srov. MOŽNÝ, I. Rodina a společnost, s. 255.

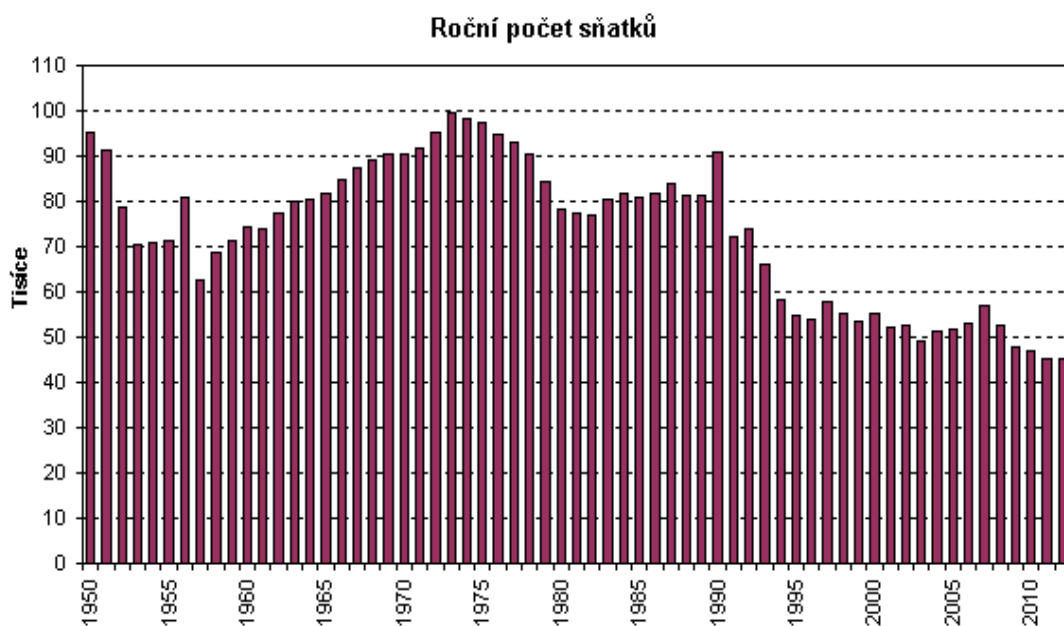
<sup>33</sup> Srov. ČSÚ, *Sňatečnost*, [online], dostupné na [www: < http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost >](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost).

<sup>34</sup> Srov. KATRŇÁK, T.; LECHNEROVÁ, Z.; PAKOSTA, P. et al. *Na prahu dospělosti*, 108-109.

<sup>35</sup> Srov. KATRŇÁK, T.; LECHNEROVÁ, Z.; PAKOSTA, P. *Na prahu dospělosti*, s. 127.

Ženy s vysokoškolským diplomem žijící ve městě si převážně budují nejdříve kariéru v zaměstnání a mateřství odkládají na později. Věk prvorodiček od roku 1989 každým rokem nepatrně stoupá. Po více jak dvaceti letech se průměrný věk matky při narození prvního dítěte vyšplhal z prvotních 22 k necelým třicetinám.

S hojným odkládáním sňatků a mateřství do vyššího věku prudce poklesla sňatečnost. Mladé provdané dívky na samém počátku devadesátých let již nemohly zvyšovat míru prvních vstupů do manželství a svobodné oddalovaly svůj sňatek.<sup>36</sup> Podle statistických údajů, jak je vidět v níže uvedeném grafu č. 1, poklesl v roce 2003 poprvé počet sňatků pod 50 tisíc. O rok později se naopak mírně zvyšoval, dokonce v roce 2007 vzrostl na 57 157 čerstvě oddaných párů. S následujícími lety se však opět snižoval, v roce 2011 bylo oddáno nejméně párů od roku 1918 a to pouhých 45 137 párů. Rok 2012 přinesl nepatrný vzestup, o 69 uskutečněných svateb více než v předešlém roce.<sup>37</sup>



Na rozdíl od poklesu sňatečnosti a porodnosti, se od 80. let zvyšovala rozvodovost. Ta u nás byla považována za vysokou již za první republiky. V roce 1984

<sup>36</sup> Srov. MOŽNÝ, I. Rodina a společnosti, s. 256.

<sup>37</sup> Srov. ČSÚ, *Sňatečnost*, [online], dostupné na [www: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost).

byl poprvé v historii přesáhnout počet rozvedených manželství přes 30 tisíc. Po roce 1989 se řadu let počet rozvodů, s výjimkou roku 1998, jak je na první pohled patrné z grafu č. 2 držel právě okolo 30 tisíc. Až poslední tři roky začíná pomalu klesat počet rozvodů<sup>38</sup>



### 3.2.2 Razantní nárůst počtu nesezdaných soužití

Nesezdanému soužití věnuje svou pozornost řada nejen světoznámých, ale i českých odborníků. U nás nesezdané soužití popsal například Ladislav Rabušic, jako *formu soužití dvou jedinců opačného pohlaví, kteří žijí ve vztahu podobném manželství (mají pravidelný intimní sexuální styk, společně bydlí, společně hospodaří), avšak nejsou oficiálně sezdáni.*<sup>39</sup>

Data ohledně nesezdaných soužití můžeme najít v databázi Sčítání lidu, domů a bytů nebo v záznamech ze sociologických výzkumů. První výzkum zaměřen na nesezdaná soužití u nás byl ještě v tehdejší Československu v období od června roku 1985 až do května následujícího roku. Respondenti výzkumu byli snoubenci z Brna, kteří byli dotazováni, zda spolu žili a hospodařili již před svatbou. Z 1562 párů, kteří odpověděli, uvedlo 712 párů, že před svatbou nějakou dobu žili společně v jedné domácnosti. Procentuálně je to 44% z dotazovaných párů, což je téměř polovina.

<sup>38</sup> Srov. MOŽNÝ, I. Výskyt a načasování nesezdaných soužití v současné ČR, *Demografie*, s. 120-122.

<sup>39</sup> Srov. RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou*, s. 193.

Dalších 462 uvedlo, že spolu bydleli buď o víkendech, nebo alespoň když se naskytla příležitost. Zbýlých 112 párů uvedlo, že s bydlením před svatbou žádnou zkušenost nemá. Páry vstupující do prvního manželství uvedli v 30,7 % zkušenost s bydlením před svatbou. Průměrně snoubenecké soužití trvalo 12,3 měsíce. Respondenti, kteří uzavřeli sňatek již v minulosti, uvedli v 71,8 % společné hospodaření před svatbou, převážně se jednalo v průměru o 12 měsíců delší soužití, než bylo zjištěno u snoubenců uzavírající první manželství.<sup>40</sup>

V 90. letech proběhlo mnoho výzkumů, týkajících se změn rodinného chování, v roce 1993 byl Českým statistickým úřadem proveden výzkum Šetření reprodukce a zdraví žen. V roce 1994 výzkum s názvem Rodina 94, který byl zopakován a rozšířen výzkumem Rodina 96 a mnoho jiných.<sup>41</sup> V roce 2009 CVVM zjišťovala, jakou formu měly v průběhu let první koresidenční svazky. Zda spolu snoubenci žili ještě před svatbou nebo jejich první soužití bylo až v manželství. Nejméně prvních koresidenčních svazků mimo manželství bylo zaznamenáno u osob narozených do roku 1945. S mladšími ročníky se postupně navyšuje počet kohabitací jako první koresidenční svazek. Výzkumu přinesl zajímavé zjištění, že se zvyšuje s mladou generací i podíl osob, které nemají zatím žádnou zkušenost s koresidenčním svazkem. Z generace narozené v letech 1975 -1979 je to 19 %.<sup>42</sup>

Sčítání lidu domů bytů, které proběhlo v roce 2011, přineslo řadu statistických údajů o nesezdaných soužití. Již se nezjišťovalo jen trvalé bydliště, jako tomu bylo u sčítání v roce 2001, ale obvyklé bydliště, které by mělo přinést objektivnější data ohledně „faktických manželství“. V roce 2011 bylo napočítáno 234 346 neoddaných párů žijících ve společné domácnosti. Nejhojněji s 13,9 % jsou zastoupena ve městech s více jak 100 tisíci obyvateli, přičemž v hlavním městě je situováno 14,4 %.

Nejčastěji byla nesezdaná soužití, tvořena dvěma svobodnými partnery. Těchto soužití bylo 44,1 % a jako druhá nejčastější forma, zastoupená s 37,6 % byla soužití, kde alespoň jeden partner byl rozvedený nebo ovdovělý. 56,3 % neoddaných párů

---

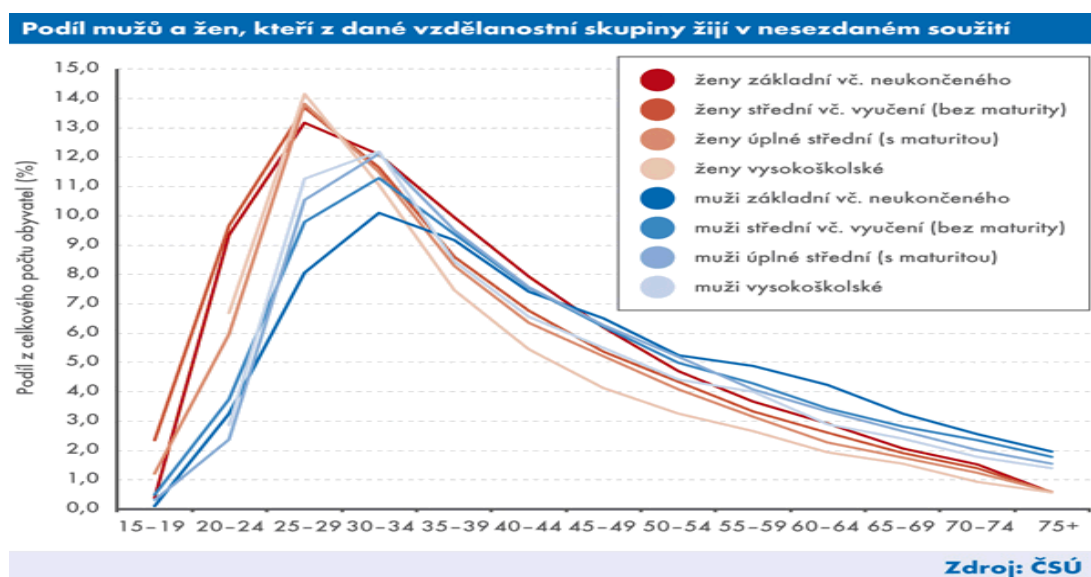
<sup>40</sup> Srov. MOŽNÝ, I. K některým novým kulturně legitimním vzorcům rodinných startů, *Demografie*, s. 120-122.

<sup>41</sup> Srov. HAMPLOVÁ, D.; PIHÁLKOVÁ, S.; RYCHTAŘÍKOVÁ, J. *České ženy*, 2. kap. Vstup do manželství „...“s. 9-10.

<sup>42</sup> Srov. KREIDL, M. ŠTÍPKOVÁ, Výskyt a načasování soužití v současné ČR, *Demografie*, s. 124-126.

žijících ve společné domácnosti, bylo bez závislých dětí. Z párů, které měly závislé děti, bylo 61,6 % pouze s jedním závislým dítětem.

Podle věku partnerů, bylo nesezdané soužití nejhojněji zastoupeno u osob mezi 25. – 29. rokem. Ženy v tomto věkovém rozmezí čítají 52,1 % a muži 53,7 %. Podle nejvyššího dosaženého vzdělání byla nesezdaná soužití nejčastější u vysokoškolsky vzdělaných žen i mužů, ale pouze do určitého věku. Jak je vidět na grafu č. 3, vysokoškolsky vzdělané ženy tuto formu soužití častěji volily převážně do 25 let.



S vyšším věkem se procentuálně zmenšuje jejich podíl. Kolem 29 roku jsou nesezdaná soužití u žen s vysokoškolským diplomem dokonce méně častá, než u žen s nižším stupněm vzdělání. U mužů je to podobně, jen nejsou tak markantní rozdíly.<sup>43</sup>

### 3.2.2.1 Důvody vedoucí k volbě nesezdaného soužití

Řada autorů se shoduje v názoru, že prvotní pohnutka většiny párů vedoucí k nesezdanému soužití byla vidina společné domácnosti, představující možnost více společně stráveného času. Na základě dotazování nesezdaných párů, proč neuzavřely zatím manželství, rozděljuje Chaloupková tyto důvody do dvou základních skupin vnitřních a vnějších důvodů, které dále rozděljuje ještě podrobněji.

<sup>43</sup> Srov. KOHOUTOVÁ, I. Nesezdaná soužití: hlavně ve velkých městech, *Statistika a my*, s. 34-35

## **I. Vnější důvody**

### **1. Okolností vylučujících sňatek**

- a. těhotenství partnerky
- b. nedostatek financí na uspořádání vysněné svatby

### **2. Vliv prostředí a okolí**

- a. vzdor páru vůči manželství
- b. finanční výhody předstírajících párů matku samoživitelku
- c. špatná zkušenost rodičů s manželstvím

## **II. Vnitřní důvody**

### **1. Důvody týkající se samotného vztahu**

- a. obavy z možných změn, které by mohlo manželství přinést
- b. v těhotenství byly ženy nejisté svým partnerem, proto se nechtěly zavázat a dnes nevidí důvod situaci měnit
- c. partner požádal svou partnerku, ale odmítla

### **2. Osobnostní důvody**

- a. manželství nemá pro partnery žádný význam
- b. jeden z partnerů měl špatnou předchozí zkušenost s manželstvím
- c. pro některé osoby je manželství pouze formalita<sup>44</sup>

### **3.2.3.2 Typologie nesezdaných soužití**

Na základě sociálních a demografických údajů ohledně nesezdaného soužití rozdělilo mnoho vědců kohabitace do několika forem. V České republice je známá typologie nesezdaného soužití od Ladislava Rabušice a Iva Možného, které budu níže popisovat podrobněji. Nejjednodušší rozdělení však popsala Dana Hamplová, která uvádí pouze dvě základní formy, jsou to soužití, která vedou k uzavření manželství a soužití, která k manželství nevedou ani v budoucnu.

### **Typologie dle Rabučice**

Ladislav Rabušic rozdělil sesezdaná soužití do následujících čtyř forem.

---

<sup>44</sup> Srov. VÍTEČKOVÁ, M. 5. kap. Rodičovství v nesezdaném soužití in CHALOUPKOVÁ, J. *Proměny rodinných a profesních startů*, s. 131-14.



1. *Soužití porozvodové* – je soužití osob, které již minimálně jednou manželství uzavřeli, rozvedli se a již nezamýšlí vstoupit do dalšího.
2. *Soužití snoubenecké* – je předstupeň manželství, partneři spolu bydlí v jedné domácnosti a do budoucna uvažují o svatbě.
3. *Soužití dočasné* – má dvě podoby. První se týká mladých lidí, kteří spolu nepříliš dlouho chodí, zatím neplánují společně vstoupit do manželství, ale již spolu bydlí. V druhé variantě se jedná o rozvádějící se osoby, které zatím nepomýšlí na vdavky, ale zároveň už bydlí s novým přítelem.
4. *Soužití mimo manželství* – je alternativní forma manželství.<sup>45</sup>

### **Typologie soužití dle Možného**

Český sociolog Ivo Možný nahlíží na kohabitaci, jako na *trvalý vztah dvou lidí ve společné domácnosti, založen na pravidelném sexuálním styku, přispíváním financí obou partnerů na chod domácnosti a vizi společné budoucnosti*. Na základě demografických dat uvažuje o rozdělení nesezdaných soužití na tři vyhraněné formy a jednu přechodnou.

### **Vyhraněné formy**

1. *Faktické manželství* – označuje převážně soužití osob ve vyšším věku, které již o manžela přišly, jsou rozvedení nebo papírově přetrvávají v manželském svazku s jinou osobou, než se kterou žijí.
2. *Snoubenecká soužití* – zastupují reproduktivní páry, které spolu žijí, často nejdříve zplodí potomka a až následovně uzavírají manželství. Také se jim říká „manželství na zkoušku“.
3. *Soužití svobodných mladých párů* – představuje soužití muže a ženy, které ke sňatku nevede.

### **Přechodná forma**

1. *Soužití rozvedených* – tato forma soužití je pouze přechodná, v průběhu času se mění na jednu ze tří vyhraněných forem.<sup>46</sup>

---

<sup>45</sup> Srov. RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou*, s. 197.

<sup>46</sup> Srov. MOŽNÝ, I. K některým novým kulturně legitimním vzorcům rodinných startům, *Demografie*, s. 119- 120.

## 4 Postoj státu k institutu manželství a nesezdaného soužití v ČR

Následující kapitolu věnuji postoji státu z hlediska legislativy a rodinné politiky k instituci manželství a nesezdanému soužití v ČR. Ráda bych poukázala na občanský zákoník, jehož obsahem je rodinné právo a dědění, které přináší manželům řadu výhod. Zatímco rodinná politika státu spíše podporuje neúplné rodiny.

### 4.1 Legislativní zakotvení institutu manželství a nesezdaného soužití

Manželství je v České republice právní a společenská instituce, která byla od roku 1964 upravena zákonem o rodině. Od roku 2014 je rodinné právo součástí občanského zákoníku. Občanský zákoník manželství definuje v ustanovení §655 jako *trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.*<sup>47</sup> Tento zákon dále upravuje podmínky pro vznik manželství a okolnosti, za kterých manželství zaniká. Část občanského zákoníku týkající se manželství věnuje nejvíce pozornosti právům a povinnostem manželů, kterým se budu podrobněji věnovat dále.

Vedle manželství v České republice existuje také registrované partnerství, které je legislativně zakotveno v zákoně č. 115/2006 Sb. Na rozdíl od Řecka, Nizozemska a jiných evropských států jej ale v České republice mohou uzavřít pouze dvě osoby stejného pohlaví. Soužití dvou osob opačného pohlaví není upraveno žádným zvláštním zákonem.

#### 4.1.1 Manželské majetkové právo

Uzavřením manželství vzniká tzv. „společné jmění“ které zahrnuje majetek nabytý jedním nebo oběma manžely po dobu trvání manželství. V praxi to vypadá například tak, že manžel vydělává 100 tisíc Kč měsíčně, zatímco manželka nepracuje, protože pečuje o rodinu a domácnost. V takovém případě je manželův plat v okamžiku, kdy jej obdrží, součástí společného jmění manželů, neodborně řečeno, patří „oběma“. Tato konstrukce je položena argumentem, že v manželství každý přispívá na fungování rodiny jiným způsobem. Z uvedeného platí výjimka, že součástí společného jmění

---

<sup>47</sup> Srov. Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník.

manželů není:

1. *majetek sloužící k osobní potřebě jednoho z manželů*
2. *majetek nabytý darem, děděním nebo odkazem*
3. *majetek nabytý jedním z manželů jako náhrady majetkové újmy na svých přirozených právech.*
4. *majetek nabytý jedním manželem z právního jednání vztahujícím se k jeho výlučnému vlastnictví.*
5. *majetek nabytý jednoho z manželů náhradou za poškození. Zničení nebo ztrátu svého výhradního majetku.*

Pokud se manželé před uzavřením manželství nebo během jeho trvání nerozhodnou společné jmění omezit tzv. „předmanželskou smlouvou“ platí, že společné jmění trvá po celou dobu trvání manželství. Zanikne-li manželství rozvodem, musí se společné jmění tzv. „vypořádat“. Vzhledem tomu, že veškerý majetek, který je součástí společného jmění manželů, vlastní manželé „dohromady“, pak vypořádání v praxi probíhá tak, že si manželé majetek rozdělují. Musí se shodnout na tom, kdo si co ponechá. V případě, že se nedomluví, rozhodne za manžele soud.

Vzhledem k již zmíněné skutečnosti, že nesezdané soužití nemá v legislativě oporu, je tedy jasné, že majetkové poměry osob žijících bez uzavření manželství též nejsou upraveny právním řádem. Chtějí-li nesezdaní partneři vlastnit majetek „dohromady“, např. společně si koupit byt, nezbyvá jim jiná možnost, než využít tzv. „spoluvlastnictví“, které občanský zákoník upravuje v ustanoveních § 1115 a následujících.<sup>48</sup>

#### **4.1.2 Dědění**

Pro případ úmrtí osob, zanechávajících po sobě majetek upravuje občanský zákoník dědění. Pokud zůstavitel nezanechal platnou závěť, která by určovala následovné dědice, neuzavřel dědickou smlouvu, případně nezanechal odkaz, přistoupí se ze zákona na intestátní dědickou posloupnost. Zákonným dědicem může být manžel, příbuzní v přímé a pobočné linii nebo osoby žijící se zůstavitelem v jedné domácnosti, o kterou společně pečovali nejméně jeden rok před jeho smrtí (touto osobou může být

---

<sup>48</sup> Srov. Zákon 89/2012 Sb. občanský zákoník.

druh/družka).<sup>49</sup> Všichni možní dědici jsou rozděleni do šesti posloupných dědických tříd.

**Manžel** je zahrnut hned v první třídě dědiců, společně s potomky zůstavitele. V této skupině si majetek rozdělí všichni stejným dílem. Pokud nemá zůstavitel žádné děti, první skupina se vynechá a dědí se až podle druhé třídy. V té je dědicem opět **manžel**, který zde má však vždy nárok minimálně na jednu polovinu pozůstalosti. Ostatní dědici z této skupiny dědí ze zbylé poloviny pozůstalosti rovným dílem. Pokud již zůstavitelovi rodiče nežijí, zdědí **manžel** pozůstalost v plném rozsahu.

Za předpokladu, že má zůstavitel alespoň jedno dítě, nebude se **druh** ze zákona vůbec účastnit dědického řízení. Veškerý majetek zdědí zůstavitelův potomek. V případě, že zůstavitel nezanechal žádného potomka, ale nestihl se během života řádně rozvést, bude **druh** dědit podle druhé třídy. Nemá však stejné postavení jako manžel a tak v případě, že jsou živi zůstavitelovi rodiče nebo alespoň jeden z nich, rozdělí si jednu polovinu pozůstalosti druh s rodiči zůstavitele a druhou polovinu získá manžel nebo manželka. Jestliže zůstavitel po své smrti nezanechal potomky ani manžela bude druh dědit stejným dílem se zůstavitelovými rodiči. Pokud ale po něm nezůstanou ani rodiče, přechází se ke třetí dědické třídě. V té **druh** dědí stejným dílem se zůstavitelovými sourozenci. Pokud sourozenci zůstavitele zemřeli, dědické právo přechází na jejich děti. V případě že není žádný sourozenec ani jeho děti, zdědí veškerou pozůstalost **druh**.<sup>50</sup>

Dá se tedy říci, že při dědění ze zákona jsou značně znevýhodněni partneři žijící v nesezdaném soužití. Obzvláště mají-li potomek, nezdědí pozůstalý partner nic. Zákon tedy svým způsobem „nutí“ nesezdané páry, aby uzavřely manželství. V opačném případě se vystavují riziku, že po smrti svého druha nebudou zaopatřeni.

#### 4.1.3 Vyživovací povinnost manželů

Podle občanského zákoníku mají manželé mezi sebou vyživovací povinnost. V případě, že se manželé rozvedli a jeden z manželů není schopen sám se živit, přičemž tato neschopnost vznikla v důsledku manželství, může tento manžel požadovat po

<sup>49</sup> Srov. MIKEŠ, J. 6. díl dědické právo in KNAPPOVÁ, M. et al. *Občanské právo hmotné 3*, s. 310-311.

<sup>50</sup> Srov. Zákon číslo 89/2012 Sb. občanský zákoník.

druhém manželu v době po rozvodu výživné.

#### 4.1.4 Právní vztahy mezi rodiči a dětmi

Občanský zákoník upravuje v části týkající se rodinného práva též vznik právního vztahu mezi rodiči a dětmi. To jest určení mateřství a otcovství.

*Určení otcovství znamená založení právního vztahu konkrétního muže ke konkrétnímu dítěti. Pro určení otcovství se vychází z **právních domněnek otcovství, které jsou:***

1. pokud se dítě narodí v manželském svazku, za otce narozeného dítěte je považován **manžel matky**. Rovněž je tomu v případě, že se dítě narodí do 300 dnů od rozvodu rodičů nebo prohlášením jejich manželství za neplatné nebo pokud by byl manžel prohlášen za nezvěstného.
2. pokud není matka provdaná, otcovství bude určeno **souhlasným prohlášením** matky a muže, který má být otcem dítěte. Toto prohlášení musí být učiněno osobně buď před soudem, nebo matričním úřadem.
3. pokud nelze určit otcovství podle již zmíněných domněnek, určí otcovství soud.

Od vzniku zákona č. 265/ 1949 Sb. jsou na území České republiky zrovnoprávněny všechny děti jednoho rodiče a nezáleží na tom, zda se narodily v manželství nebo mimo něj.<sup>51</sup> Zákon tedy určuje povinnosti jak rodičům, kteří jsou manžely, tak rodičům, kteří žijí v nesezdaném soužití. Z toho vyplývá, že rodiče mají stejná práva a povinnosti ke svým dětem ať už se děti narodily v manželství nebo v nesezdaném soužití.

#### 4. 2 Rodinná politika

Rodinná politika České republiky má, stejně jako politika jiných států Evropy, mnoho nástrojů, kterými pomáhá rodinám. Stát se lidem snaží pomoci jednak přímou formou v podobě různých dávek sociální podpory a nemocenského pojištění, a jednak díky možnosti využití slev na daních také formou nepřímou.

---

<sup>51</sup> Srov. RADVANOVÁ, S. Rodinné právo v České republice in KNAPPOVÁ, M. et al. *Občanské právo hmotné 3*, s. 93.

#### 4.2.1 Přímá podpora rodin

Zahrnuje především vyplácení dávek ze státní sociální podpory. Tyto dávky jsou rozděleny na testované, u nichž pro nárok na vyplacení záleží na příjmu rodiny a netestované vyplácené všem lidem splňujícím podmínky dané zákonem.

##### 1. Dávky státní sociální podpory - testované

- a. **Přídavek na dítě** je poskytován rodinám, jejichž měsíční příjem nepřesahuje 2,4 násobku životního minima. Příspěvek je vyplácen ve třech odlišných částkách, podle věku dítěte. Na dítě do šesti let je vyplácena částka 500 Kč, na dítě mezi 6-15 rokem 610 Kč a na dítě od 15 do 26 let je vyplácena částka 700 Kč.
- b. **Porodné** se vztahuje pouze na prvorozené dítě a činí 13 000 Kč. Kdyby se matce narodila dvojčata, navýšila by se částka porodného na 19 500 Kč. Nárok na něj mají rodiny, jejichž příjem nepřesáhl 2, 4 násobku životního minima.
- c. Příspěvek na bydlení

##### 2. Dávky státní sociální podpory – netestované

- a. **Rodičovský příspěvek** je vyplácen rodiči, který během celého kalendářního měsíce pečuje o dítě. Výše příspěvku činí maximálně 220 000 Kč. Rodič si může sám zvolit, jak dlouho bude příspěvek pobírat, přičemž mu zároveň bude vypočtena výše měsíčního příspěvku. Při standardní době třech let rodičovské dovolené bude rodič dostávat měsíčně 7 600 Kč. Nejdelší doba pro pobírání rodičovského příspěvku jsou čtyři roky.
- b. Dávky pěstounské péče a pohřebné<sup>52</sup>

#### 4.2.2 Nepřímá podpora rodin

spočívá v určitých položkách, které lze odečíst z daně z příjmu fyzické osoby. Tato forma pomoci silně znevýhodňuje nepracující osoby. Pro rodinu s dětmi jsou důležité tyto tři slevy:

1. **Sleva na poplatníka** ve výši 24 840 Kč, kterou si může za rok odečíst poplatník daně.

---

<sup>52</sup> Srov. MPSV, *Státní sociální podpora*, [online], dostupné na [www: <http://www.mpsv.cz/cs/2>](http://www.mpsv.cz/cs/2)

2. **Sleva na manželku** ve výši 24 840 Kč, kterou může uplatnit jeden z manželů na druhého v případě, že žijí ve stejné domácnosti a příjmy druhého manžela nepřesáhly za zúčtovací období částku 68 000 Kč.
3. **Daňové zvýhodnění na vyživované dítě** žijící s rodičem v jedné domácnosti činí 13 404 Kč.<sup>53</sup>

V roce 2005, 2006 a 2007 existovalo ještě **společné zdanění manželů**. Je však nutné podotknout, že v té době bylo progresivní zdanění. To znamená, že nebyla stanovená jednotná sazba daně z příjmu fyzických osob, ale určila se podle tabulky výše příjmu. Do 121 200 Kč byla stanovena daň 12 %, od 121 200 do částky 218 400 Kč byla daň ve výši 19 %, příjem od 218 400 Kč do 331 200 Kč byl zdaněn 25 %, a příjem nad 331 200 Kč odpovídal 32 % daně z příjmu fyzických osob. Společné zdanění manželů bylo tedy výhodné především pro manžele, kde měl manžel podstatně vyšší příjem než manželka.<sup>54</sup>

Z uvedených informací je patrné, že rodinná politika České republiky neupřednostňuje v pomoci rodinám, manželské páry a úplnou rodinu ale dává přednost matkám samoživitelkám. Potažmo i nesezdané páry, předstírající matku samoživitelku, si přijdou k větší pomoci od státu, než manželský pár.

Ministryně práce a sociálních věcí Michaela Marksová zveřejnila dne 12. 3. 2014 priority, kterých by ráda v nejbližších měsících dosáhla. Jako jeden z hlavních bodů uvedla právě podporu rodin s dětmi. V rámci tohoto bodu by chtěla prosadit zákon o dětských skupinách a zavést opět porodné na druhé dítě.<sup>55</sup>

---

<sup>53</sup> Srov. Zákon č. 586/1992 Sb. o daních z příjmu.

<sup>54</sup> Srov. GOLA, P. *Je výhodnější sleva na manželku nebo společné zdanění manželů?*, [online], dostupné na <http://www.finance.cz/zpravy/finance/387214-je-vyhodnejsi-sleva-na-manzelku-nebo-spolecne-zdani-manzelu/>.

<sup>55</sup> Srov. MPSV, *Ministryně Michaela Marksová představuje své priority*, dostupné na [www: <http://www.mpsv.cz/cs/17466>](http://www.mpsv.cz/cs/17466).

## **5 Manželství a nesezdané soužití z pohledu psychologie a katolické církve**

Poslední kapitola čtenáři nabídne pohled psychologie, jedné z empirických disciplín, na význam manželského svazku pro život člověka. Odpoví na vztah mezi manželstvím a prožíváním. Zda má forma soužití vliv na spokojený život člověka a poodhalí možné negativní dopady výchovy nesezdaných rodičů na děti. Zároveň představí postoj katolické církve k institutu manželství a volným soužitím.

### **4. 1 Pohled psychologie na manželství a kritika mimomanželské plodnosti**

Na rozdíl od sociologie a jiných empirických věd je psychologie vědou, která se zabývá nejen tím, co je patrné na pohled, ale především tím, co je ukryto uvnitř duše člověka. Zkoumá lidskou mysl a jevy, které na ni působí buď kladně, nebo negativně. V souvislosti s manželstvím a nesezdaným soužitím se můžeme ptát, jak tyto formy soužití mohou ovlivnit chování a prožívání člověka. Zda mají vliv na utváření osobnosti a vývoj dítěte.

Autoři mnoha psychologických publikací zaměřených na děti a jejich správný vývoj poukazují na důležitost úplné rodiny i manželského svazku rodičů. U nás se tímto tématem nejvíce zabývali profesor Zdeněk Matějček, přední specialista dětské psychologie a profesor Josef Langmeier, odborník dětské klinické psychologie.

Zdeněk Matějček poukazuje na dvě základní potřeby dítěte. První je potřeba životní jistoty a druhá pozitivní identity. Dítě k tomu, aby mohlo zdravě rozvíjet svou osobnost, potřebuje citlivé a vřelé prostředí. Potřebuje mít přehlednost ve vztazích v rodině. Zároveň potřebuje mít v nejužších vztazích, to znamená s rodiči, jistotu trvalosti. Malé dítě sice nechápe, jestli si maminka vzala tatínka nebo spolu jen žijí, ale dokážou ze vztahu rodičů vycítit stabilitu.<sup>56</sup> Výzkumy ukazují, že nesezdaná soužití jsou v porovnání s manželstvím mnohem volnější. Matějček se podílel na čtyřech výzkumech sledujících 4 skupiny dětí, mezi nimiž byla skupina dětí vyrůstající

---

<sup>56</sup> Srov. MATĚJČEK, Z. *Psychologické eseje*, s. 176-181.



s nesezdanými rodiči. Byla u nich stejně jako u dalších dvou skupin zjištěna subdeprivace, která je zapříčiněna nejistotou vztahů.<sup>57</sup>

Manželská instituce přináší do rodiny řád, vyjasňuje širší příbuzenské vztahy a pro dítě představuje pocit stability a zároveň stejná příjmení obou rodičů vytváří přehlednost, které dítě potřebuje. Matějček apeluje na to, aby se lidé zamysleli a zkusili se na věc dívat dětskýma očima. Pokud chtějí nastávající rodiče svým potomkům zajistit vhodné prostředí pro růst, měli by vstoupit do manželství. Sňatkem dají najevo, že svůj vztah neberou jen jako chvilkovou záležitost, ale chtějí spolu být napořád. Navíc pořádek ve vztazích přináší životní jistotu nejen dětem, ale i samotným dospělým.<sup>58</sup>

Řada výzkumů tvrdí, že manželství má vliv na fyzické zdraví a dlouhověkost. Tyto výzkumy však nejsou dostatečně hodnotné, protože jsou převážně popisné. Popisují osoby žijící v manželství a osoby nesezdané. S větší jistotou se dá z provedených výzkumů vyvodit závěr, že chování v manželství má zásadní vliv na vzorce lidského chování. Osoby žijící v manželství méně často užívají návykové látky a alkohol. Na druhé straně má také vliv na jejich hmotnost, protože častěji posedávají.<sup>59</sup>

Ze studie americké psycholožky Kate Scott, provedené v 15 zemích na 34 493 lidech, vyplynulo, že se u lidí žijících v manželství snižuje riziko vzniku duševní poruchy. Naopak, když se manželství rozpadne nebo jeden z manželů umře, je pravděpodobnost propuknutí duševní choroby ještě větší, než u osob žijících nesezdaně.<sup>60</sup>

## 5. 2 Pohled katolické církve na manželství a nesezdaná soužití

Nejen společenskovední disciplíny, ale i církve potrhují význam institutu manželství pro člověka. Katolická církev se k „vagi concubitatus“ neboli volným soužitím stavila kriticky již od samého počátku a vylučovala plození a výchovu dětí mimo manželský svazek. Tvrdím, že „*spojení mimomanželské ohrožuje a často i znemožňuje výchovu, ba i plození samo. Chtěl – li Bůh cíl, tj. zachování a šíření lidstva,*

---

<sup>57</sup> Srov. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*, s. 16.

<sup>58</sup> Srov. MATĚJČEK, Z. *Psychologické eseje*, s. 176-181.

<sup>59</sup> Srov. ASPE, *The effects marriage on health*, [online ], <<http://aspe.hhs.gov/hsp/07/marriageonhealth/rb.htm>>

<sup>60</sup> Srov. UNIVERSITY OD OTAGO, *Marriage good news for mental health, but separation and divorce have negative impacts*, [online] dostupné na [www: <http://www.otago.ac.nz/news/news/otago006366.html>](http://www.otago.ac.nz/news/news/otago006366.html).

*musil chtít i vhodný prostředek, totiž manželství, jež je základem a semenišťem společnosti občanské i náboženské a vyhovuje přirozené pohlavní náklonnosti člověka a spojuje muže a ženu páskou vzájemné oddanosti a lásky.*<sup>61</sup>

II. Vatikánský koncil reagoval na změny ve společnosti, včetně změn týkajících se manželství a rodiny. Pastorální konstitucí *Gaudium et spes*, chtěla podpořit křesťany ale i nevěřící, kteří nepřestali hájit důstojnost manželství. Konstituce upozorňovala na rozšiřující se jevy (rozvody, volnou lásku), které deformují rodinu a zatemňují manželský svazek.<sup>62</sup>

Církev na manželství nahlíží především jako na nerozlučitelnou instituci. Nerozlučitelnost by neměla být brána jako tíživé břemeno, ale jako dar od Boha. Nerozlučitelnost přináší do manželského svazku jistotu a stabilitu. Zároveň slouží jako morální povinnost manželů, která je chrání v obdobích krize. Je nutné podotknout, že manželské vztahy potřebují stálou péči a darování sebe sama.<sup>63</sup>

Darování je často milně chápáno. Dnešní tržní společnost založená na dosažení co největšího zisku a co nejmenší ztrátě, chápe dávání jako obětování. V lásce to však znamená dávat něco ze sebe, dělat druhého šťastným prostřednictvím našeho pochopení, radosti či smutku.<sup>64</sup> Pokud jsou dva lidé schopní úplného sebeodevzdání jeden druhému, jejich láska by měla být dovršena manželským svazkem.<sup>65</sup>

Manželství je podle církve jedinou vhodnou institucí pro správný rozvoj osobnosti, pokračování rodu a přináší blaho rodině. Spokojená rodina pak utváří celou společnost. Ovšem sama společnost, v podobě jednotlivých států, by měla dbát na vytváření takových ekonomických a společenských podmínek, jež by povzbuzovaly mladé lidi k častějším vstupům do manželství. Apoštolský stolec roku 1983 uveřejnil spis zabývající se rodinnými právy, kterým chtěl vyzvat mezinárodní organizace, veškeré státy, ale i jednotlivé osoby, aby tyto práva respektovala, dodržovala a ctěla.

Ve spise především prohlašuje, že manželství je základním kamenem pro budování rodiny. Vzájemný, hluboce citový a nerozlučitelný svazek muže a ženy je

---

<sup>61</sup> MARTINŮ, J. *Manželské právo katolické*, s. 9.

<sup>62</sup> Srov. GS čl. 47.

<sup>63</sup> Srov. POLIVKA, J.; DOLISTA, J.; DŘÍMAL L. *Základní teologická výpověď o manželství*, 2. část základní teologická výpověď o manželství, s. 129-130

<sup>64</sup> Srov. FROMM, E. *Umění milovat*, s. 21.

<sup>65</sup> Srov. GS čl. 49.

jako jediný přírodní institut vhodný pro darování nového života. Proto je povinností každého státu podporovat manželství, jak rodinnou politikou, tak legislativně. Nesmí se stát, aby se svazky neoddaných osob staly rovnocennými svazkům manželským.<sup>66</sup>

---

<sup>66</sup> Srov. APOŠTOLSKÝ STOLEC, *Charta práv rodiny*, [online], dostupné na [www: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/1990-5/Charta-prav-rodiny.html>](http://www.teologicketexty.cz/casopis/1990-5/Charta-prav-rodiny.html).

## Závěr

Změna postoje k institutu manželství souvisí se změnou hodnotových postojů způsobených v důsledku průmyslové revoluce, sekularizace, nových objevů a markantního rozvoje vysokoškolské vzdělanosti. Ekonom Gery S. Becker nejvíce přičítal úpadek sňatečnosti změnám na pracovním trhu. Tím, že ženy projeví zájem o vysokoškolské studium a začaly častěji pracovat, ztratily na sňatkovém trhu svou komplementární pozici vůči potencionálním manželům. Výhodnost manželství tedy pro obě strany poklesla. Victoria Oppenheimer se na rozdíl od Beckera domnívala, že počet sňatků neklesá, jen jsou odsouvány do vyššího věku partnerů, až když mají oba jistotu finančního zázemí. Do té doby zůstávají partneři žít v nesezdaných soužitích.

Nesezdaná soužití se začala hojně rozšiřovat právě v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století. I když je historicky doložená existence volných forem soužití například v antickém Římě nebo Rakouském císařství, nemůžeme zde hovořit o stejné podobě nesezdaného soužití, jakou známe dnes. Převážně z hlediska celosvětového rozšíření v hojném počtu a svobodnou volbou partnerů neposvětit svůj svazek manželským slibem, nelze srovnávat historickou formu s novodobou. Nesezdané soužití našeho tisíciletí má kolébku svého vzniku ve Švédsku, odkud se rozvíjelo do okolních států. S výjimkou států jižní Evropy, kde neproběhla tak silná sekularizace a států pod nadvládou komunistů, se těšilo nesezdané soužití velké oblibě.

Pod nadvládou komunistů byla ve druhé polovině minulého století i Česká republika. Z rozhodnutí tehdejší československé vlády byla zavedena počátkem sedmdesátých let prorodinná opatření, která u nás zapříčinila pravý opak rodinného chování, než byl ve většině ostatních států. Pronatalitní koncepce rodinné politiky usilovala o zvýšení porodnosti. Stát zvýhodňoval především vícečetné rodiny, kterým poskytoval vyšší příspěvky na děti a umožňoval odvedení nižší daňové sazby. S obnovou výstavby bytů a zavedením novomanželských půjček mladým manželům do třiceti let byla manželství často uzavřena již v nízkém věku snoubenců. Svůj podíl na vysokém počtu sňatečnosti měl i fakt, že měli lidé omezené možnosti své seberealizace. Občané Československé socialistické republiky nemohli bez povolení státu vycestovat za hranice, vysokoškolské studium nebylo všem umožněno a všichni měli v podstatě podobné vyhlídky do budoucnosti.

S pádem komunistického režimu a nastolením demokratického politického systému se po roce 1989 naskytly lidem zcela nové možnosti v seberealizaci a poznání života. S otevřením hranic mohli legálně vyjíždět za poznáním do různých koutů světa, mladým lidem bylo snadněji zpřístupněno vysokoškolské vzdělání a byla zavedena nová kritéria pro získání sociálních dávek. Veškeré tyto změny vedly ke změnám rodinného chování v České republice. Prudce klesal počet uzavíraných manželství, snižovala se porodnost, stoupal počet rozvedených manželství a jako nový jev se objevila častá nesezdaná soužití nejen u rozvedených párů, ale i u mladé generace, která již nepocítovala nutnost legalizovat manželstvím početí potomka.

Prorodinnou politiku sedmdesátých let dvacátého století, která podporovala mladé manžele, vystřídala rodinná politika podporující neúplné rodiny. Jelikož dosáhne snadněji na pomoc státu matka samoživitelka než manželský pár pečující o děti, je zcela možné, že s tím souvisí i rozvoj nesezdaného soužití. Často se hovoří o nesezdaných párech, které sice žijí ve společné domácnosti, ale před úřadem „předstírají matku samoživitelku,“ protože tak mají větší šanci získat pomoc státu v podobě sociálních dávek než manželský pár, který musí uvést příjmy obou a je tak znevýhodněn.

Na druhou stranu občanskoprávní legislativa České republiky přináší více výhod manželům než osobám žijícím jen na „hromádce“. Důkazem může být například dědění ze zákona, které nadřazuje v dědickém procesu manžela. Jednak je manžel dědicem již v první třídě, zatímco druh až ve druhé ale především v případě, že má pár potomka a zůstavitel nezanechal závěť, druh nebo družka nedostanou vůbec nic.

Dalo by se říci, že postoj rodinné politiky a legislativy v České republice stojí v opačných pozicích. Zatím co rodinná politika vytváří takové prostředí, které je výhodnější pro nesezdané páry, zákony upravují pouze institut manželství (úpravu nesezdaného soužití český právní řád nezná), čímž je manželství vůči nesezdanému soužití zvýhodněno. Stát tak nepřímou „nutí“ páry, aby vstoupily do manželství.

Rovněž církve „nutí“ lidi, aby posvětili svůj svazek manželským slibem. Nahlíží na manželství, jako na nerozlučitelný svazek muže a ženy, který je jediným vhodným místem pro plození potomků. Právě ona nerozlučitelnost dává vztahu muže a ženy stabilitu a jistotu v životě. Spokojená manželství pak utváří celou naši společnost. Nejen církve, ale i psychologie spatřuje výhody v nerozlučitelnosti manželského svazku.

Z různých výzkumů je patrné, že manželství má vliv na zdraví a spokojenost člověka. Lidé žijící v manželství méně často podléhají škodlivým návykům, jako je užívání drog nebo nadměrná konzumace alkoholu. Zároveň řada psychologů poukazuje na negativní vliv nesezdaného soužití na zdravý vývoj dítěte. Zdeněk Matějček se účastnil čtyř výzkumů, z kterých vyplynulo, že děti vyrůstající s nesezdanými rodiči častěji trpí subdeprivací. Nebyly jim dopřány základní potřeby, jimiž jsou životní jistota a pozitivní identita. Ty v dítěti představuje právě manželství.

Na závěr se dá říci, že manželství mělo význam již na samém počátku svého vzniku, stejně jako v dobách antiky nebo vlády Habsburků a má svůj opodstatněný význam i v jednadvacátém století. Je tedy jen na nás, zda nezavrhneme hodnoty spojené s manželstvím a přesto, že zde existuje volnější forma soužití, která by měla být jen jakýmsi předstupněm, budeme i nadále vstupovat do manželského svazku s osobou, jež bychom rádi strávili zbytek svého života.

## Seznam použitých zdrojů

### Seznam použité literatury

FROMM, E. *Umění milovat*. Praha: Nakladatelství Josefa Šimona, 1996. ISBN 80-85637-26-X.

GOODY, J. *Proměny rodiny v evropské historii*. Praha: NLN, 2006. ISBN 80-7106-396-7.

HAMPLOVÁ, D.; PIKÁLKOVÁ, S.; RYCHTAŘÍKOVÁ, J. *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina*. Praha: Sociologický ústav AVČR, 2003. Kapitola 2. Vstup do manželství a vzdělání českých žen generace 1952-1982 ISBN 80-7330-040-0.

HAMPLOVÁ, D. *Vstup do manželství a nesezdaných soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vznikem*. Praha: SOÚ, 2003. ISBN 80-7330-029-X.

HÖHNE, S. *Podpora rodin s dětmi a vliv peněžních transferů na formu rodinného soužití*. Praha: VÚPSV, 2008. ISBN 978-80-87007-93-8. Dostupné na [www: <http://www.vupsv.cz>](http://www.vupsv.cz).

KATRŇÁK, T.; LECHNEROVÁ, Z.; PAKOSTA, P. et al. *Na prahu dospělosti: partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. Praha: Dokořán, 2011. ISBN 978-80-7363-352-3.

KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vydání. Praha, C. H. Beck, 1995. Oddíl III. Římské právo rodinné. s. 132-152. ISBN 80-7179-031-1.

KLABOUC, J. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962. ISBN neudáno.

KOHOUTOVÁ, I. Nesezdaná soužití: hlavně ve velkých městech. *Demografie*. 2013, roč. 3, vyd. 7-8.

KREIDL, M.; ŠTIPOLÁ, M. Výskyt a načasování nesezdaných soužití v současné ČR. *Demografie*, 2012, roč. 54, č. 2.

MALÝ, K. *Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945*, 3. přep. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1.

MARTINŮ, J. *Manželské právo církve katolické: se zřetelem na manželské právo občanské vůbec, zvláště na manželské právo občanské republiky československé*. Olomouc, náklad vlastní, 1928. ISBN neuvedeno.

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. 3. aktual. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-853-8.

MATĚJČEK, Z. *Psychologické eseje*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0892-8.

MIKEŠ, J. Dědické právo. in KNAPOVÁ, M. et al. *Občanské právo hmotné* 3. 4. aktul. vyd. Praha: ASPI, 2007. s. 285-326. ISBN 978-80-7357-231-0.

MOŽNÝ, I. K některým novým jevům v kulturně legitimních vzorcích rodinných startů. *Demografie*. 1987, roč. 29, č. 27, s. 114-123.

MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006. ISBN 80-8642-58-X.

MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha: SLON, 1999. ISBN 80-85850-75-3.

POLIVKA, J.; DOLISTA, J.; DŘÍMAL, L. *Povídání o manželství*. Kostelní vydří: Karmeliánské nakladatelství, 1999. Část 2. Základní teologická výpověď o manželství. ISBN 80-7192-245-5.

RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?: Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: SLON, 2001. ISBN 80-86429-01-6.

VÍTEČKOVÁ, M. Rodičovství v nesezdaném soužití in CHALOUPKOVÁ, J. (ed.) *Proměny rodinných a profesních startů*. Praha: Sociologický ústav akademických věd ČR, 2010. s. 117- 145. ISBN 978-80-7330-1859-9.

## **Použité zákony**

Zákon č. 14/1973 o poskytnutí půjček se státním příspěvkem mladým manželům

Zákon č.88/1968 o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o poskytování příspěvků na děti z nemocenského pojištění

Zákon č. 89/2012 občanský zákoník, ve znění platném k 1. 1. 2014.

Zákon č. 586/1992 Sb. o daních z příjmu, ve znění platném k 1. 1. 2014.

## **Internetové zdroje**

APOŠTOLSKÝ STOLEC, *Charta práv pro rodinu*, [online], (cit. 22. října 1983). Dostupné na www: < <http://www.teologicketexty.cz/casopis/1990-5/Charta-prav-rodiny.html> >.

ASPE, *The effects marriage on health*. [online], (cit. June 2007). Dostupné na WWW:

< <http://aspe.hhs.gov/hsp/07/marriageonhealth/rb.htm> >.

COUNCIL OF EUROPE, *Social policy and family law: marriage, divorce and parenthood*.

[online], (cit. 30. April 2009). Dostupní na WWW:

<[http://www.coe.int/t/dg3/familypolicy/Source/4\\_1\\_ii%20Legislation%20on%20cohabitation.pdf](http://www.coe.int/t/dg3/familypolicy/Source/4_1_ii%20Legislation%20on%20cohabitation.pdf)>.

ČSÚ, *Sňatečnost*. [online], (cit. 19. 8. 2013). Dostupné na www:

< <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost> >.



GOLA, P. *Je výhodnější sleva na manželku nebo společné zdanění manželů?*, [online], (cit. 2. května 2014). Dostupné na www: <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/387214-je-vyhodnejsi-sleva-na-manzelku-nebo-spolecne-zdaneni-manzelu/>>.

HÖGMAN, H. *Sambo – Sammanboende (cohabitation), Schweden*. [online], (cit. 12. March 2013). Dostupné na WWW: <<http://www.algonet.se/~hogman/cohabitation.htm>>.

MARITN, N. *Practise of living together without marriage has long, komplex history*. [online], (cit. 15. August 2013). Dostupné na WWW: <<http://gender.stanford.edu/news/2013/practice-living-together-without-marriage-has-long-complex-history>>.

MPSV, *Státní sociální podpora*. [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/2>>.

MPSV, *Ministryně Michale Marksová představuje své priority*. [online], (cit. 12. Března 2014). Dostupné na www: <<http://www.mpsv.cz/cs/17466>>.

NELSON, V, *Victoria Oppenheimer, 1932-2009: UCLA sociologist*, [online], (cit. 19. November 2009). Dostupné na www: <[http://articles.chicagotribune.com/2009-11-19/news/0911180873\\_1\\_marriage-studymates](http://articles.chicagotribune.com/2009-11-19/news/0911180873_1_marriage-studymates)>.

PASTORÁLNÍ KONSTITUCE, *Gaudium et spes*, [online]. Dostupné na www: <[http://www.vatican.va/archive/hist\\_councils/ii\\_vatican\\_council/documents/vat-ii\\_const\\_19651207\\_gaudium-et-spes\\_cs.html](http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_cs.html)>.

UCLA, *Victoria Oppenheimer: 77, UCLA sociologist studeed tender, work, marriage*, [online], (cit. 13 November 2009). Dostupné na www: <<http://newsroom.ucla.edu/portal/ucla/she-looked-at-the-effects-of-u-112276.aspx>>.

UNIVERSITY OF OTAGO, *Marriage good news for mental health, but separation and divorce have negative impacts*. [online], (cit. 15. December). Dostupné na www: <<http://www.otago.ac.nz/news/news/otago006366.html>>.

## **Seznam zkratek**

ČSÚ – Český statistický úřad

GS – Gaudium et spes

Tzv. – takzvaně

## **Abstrakt**

DOLEŽALOVÁ, M. *Komparace manželství a nesezdaného soužití z historického a soudobého hlediska*. České Budějovice 2014. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce doc. Jindřich Šrajer, Dr. theol.

**Klíčová slova:** manželství, nesezdaná soužití, Česká republika, sňatečnost, rozvodovost

Bakalářská práce se zabývá komparací významu institutu manželství a nesezdaného soužití. Seznamuje čtenáře ve stručném přehledu s významem a formací manželství v průběhu dějin až do současnosti. Zjišťuje příčiny, které vedly v šedesátých letech minulého století k poklesu sňatečnosti a hojnému rozšíření nesezdaného soužití a srovnává rodinné chování v severozápadních státech Evropy a České republiky. Snaží se objasnit, proč se v ČR nesezdaná soužití těší oblibě až po roce 1989 a poukazuje na důvody, proč lidé v současné době volí v nemalé míře právě tuto formu soužití. Práce nabízí i krátký pohled na postoj katolické církve k manželství a nesezdaným soužitím.

## **Abstract**

**Comparison of marriage and cohabitation from a historical and contemporary perspective**

**Key words:** marriage, cohabitation, Czech republic, marriages, divorce

The comparison of marriage and cohabitation historical and

The bachelor thesis deals with the comparison of the importance of marriage and cohabitation. The readers are briefly introduced to the importance and formation of marriage during history and in the present day. The thesis describes the reasons that led in the sixties to a decline of marriage and to the significant development of cohabitation. The thesis also compares the cohabitation and family behaviour in the states of the northwest Europe and in the Czech Republic. One of the goals is to explain why why is in the Czech Republic, cohabitation so popular no longer than after 1989. The reasons, why people of today choose more oftenly cohabitation over marriage are also discussed. The thesis offers a brief look at the attitude of the Catholic Church to marriage and cohabitation.